

Katri Pynnöniemi
Apulaisprofessori,
Helsingin yliopisto ja Maanpuolustuskorkeakoulu

Asiantuntijalausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle (9.3.2021)

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko (VNS 4/2020 vp). Teema: kyberturvallisuus, hybridivaikuttaminen, informaatiovaikuttaminen.

Selonteossa todetaan, että ”hybridivaikuttaminen on lisääntynyt ja monimuotoistunut, minkä takia siitä on tullut aiempaa suurempi turvallisuusuhka”. Hybridivaikuttamisella valtiollinen tai muu ulkoinen toimija pyrkii hyödyntämään kohteen heikkouksia omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Vaikuttamisessa käytetään laajaa keinovalikoimaa, ml. poliittiset, diplomaattiset, taloudelliset, sotilaalliset sekä informaatio- ja kybervaikuttamisen keinot. Vaikuttaminen määritellään selonteossa kohdetta vahingoittamaan pyrkiväksi toiminnaksi, joka voidaan kiistää. Vaikuttamiskampanjoille tyypillistä on selonteon mukaan: ”yhteiskunnallisen keskustelun tarkoitushakuinen vääristely” ja ”poliittisesti motivoitunut historian uudelleentulkinta”.

Selonteon kuvaus hybridivaikuttamisesta on oikeansuuntainen ja nojaa aikaisemman tutkimuksen johtopäätöksiin. Kuvausta on kuitenkin tarpeen täydentää muutamilla huomioilla koskien Venäjää, jota voidaan pitää Suomen kannalta keskeisenä toimijana tällä alueella.

1. Informaatiovaikuttamista tarkastellaan Venäjällä yhtenä strategisen tason toimintakykyinä

Venäjän kansallisessa turvallisuusstrategiassa (2015, Art. 36) todetaan, että ”toisiinsa liittyviä poliittisia, sotilaallisia, sotilas-tekniisiä, diplomaattisia, taloudellisia, informaatio- ja muita toimenpiteitä kehitetään ja toteutetaan strategisen pelotteen varmistamiseksi ja konfliktien ennaltaehkäisemiseksi. Näiden toimenpiteiden tarkoituksena on estää asevoiman käyttö Venäjää vastaan ja suojella sen suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta”. Määritelmän mukaisesti informaatio- ja kybervaikuttaminen nähdään osana Venäjän strategista toimintakykyä, jonka päämääränä on konfliktien ratkaiseminen Venäjälle edullisesti ja/tai aseellisen hyökkäyksen estäminen. Ulkopolitiikan doktriini täsmentää, mitä tarkoitetaan konfliktien ennaltaehkäisemisellä. Doktriinin mukaan (2016, Artikla 3f) Venäjän ulkopolitiikan tavoitteena on ”hyvien naapurussuhteiden ylläpito rajavaltioiden kanssa, yhteistyö olemassa olevien ja potentiaalisten konfliktien eliminoimiseksi *rajamaiden alueella*”. Tämä muotoilu on tehty Ukrainan sodan viitekehyksessä, mutta heijastanee laajemminkin venäläistä strategista ajattelua.

Virallisten strategia-asiakirjojen lisäksi on syytä nostaa esiin venäläisessä sotatieteellisessä tutkimuskirjallisuuden vakiintunut tapa käsitellä informaatio- ja kybervaikuttamista yhtenä kokonaisuutena. *Informaatioaseita* voidaan käyttää datan varastamiseen tai tuhoamiseen, estämään pääsy kriittisiin informaatiojärjestelmiin sekä tuhoamaan kriittisen informaatioinfrastruktuurin kohteita. Näiden eri toimien johdosta kohteena olevan toimijan tilannekuvan ylläpito vaikeutuu tai estyy.

Tutkijat määrittelevät informaatioaseet kuuteen eri kategoriaan (Thomas 2020, 129), joita ovat:

1. kriittisen informaatioinfrastruktuurin (CII) laitteiden paikantaminen ja tuhoaminen
2. vaikuttaminen sähkölaitteisiin (CII)
3. ohjelmointiresurssien ohjausmoduuleihin vaikuttaminen
4. tiedonsiirtoprosesseihin vaikuttaminen
5. propaganda ja disinformaatio
6. psykotronisten aseiden käyttö

On syytä painottaa, että propagandan ja disinformaation käyttö ei rajoitu vain mediaympäristössä jaettaviin sisältöihin, vaan sisältää erilaisia keinoja ja tekoja, joiden avulla kohdetta voidaan vahingoittaa joko suoraan tai epäsuorasti.

2. Informaatiovaikuttaminen kohdistuu koko päätöksentekojärjestelmään ja on pitkäkestoista. Tavoitteena on häiritä yhtenäisen tilannekuvan muodostamista ja ylläpitoa konfliktitilanteessa sekä sitä edeltävän rauhan aikana.

Päätöksentekijöiden tilannekuva muodostuu monista eri tekijöistä, joihin vaikuttamalla voidaan vaikeuttaa päätöksentekoa konfliktitilanteessa. Tutkimuskirjallisuudessa (RAND 2016) on määritelty keskeisiksi Venäjän informaatiovaikuttamisen piirteiksi kyky tuottaa ja jakaa disinformaatiota samanaikaisesti monien eri kanavien kautta, nopeus, viestien ja tarinoiden valheellisuus sekä kyky luoda ja ylläpitää keskenään ristiriitaisia tarinoita. Vaikuttamiselta suojautumista tulisi harjoitella pitkäjänteisesti. Tutkimusyhteistyön avulla voidaan kehittää menetelmiä, erilaisten vaikuttamistapojen tunnistamiseksi ja sitä kautta vähentää niiden vaikuttavuutta, ilman että demokraattisen järjestelmän perusperiaatteita horjutetaan.

3. Hybridivaikuttaminen/hybridisota on osa geopoliittista kamppailua vallasta

Edellä olen kuvannut lyhyesti Venäjän informaatiovaikuttamisen keskeisiä piirteitä. Tämän lisäksi on syytä huomioida laajempi konteksti, jonka puitteissa informaatio- ja hybridivaikuttamisesta Venäjällä puhutaan. Venäläisessä tutkimuskirjallisuudessa (Pynnöniemi ja Jokela 2020) hybridisota käsitettä ei käytetä analyttisessä mielessä kuvaamaan sodankäynnin muutosta, vaan sillä kuvataan Venäjän turvallisuutta uhkaavia tekijöitä. Näitä erotellaan useimmiten kolme: a) hybridisota on kulttuuri-sivilisaatioiden välinen konflikti, jossa kohdemaan kulttuurinen itsenäisyys pyritään tuhoamaan vaikuttamalla arvoihin, asenteisiin ja muihin poliittisen järjestelmän keskeisiin ominaispiirteisiin; b) hybridisota on keino ylläpitää lännen hegemonista asemaa maailmanpolitiikassa; ja c) hybridisodan vaikutuksia voidaan lieventää rakentamalla liittolaisuuksia ja pehmeän vaikuttamisen keinoin.

Lähtöoletuksena tässä keskustelussa on, että läntiset arvot ja poliittisen järjestelmän ominaispiirteet tulkitaan uhkatekijöinä Venäjän kansalliselle turvallisuudelle. Kyse on klassisesta turvallistamispuheesta, jonka avulla voidaan luoda rajoja ja estää kansalaisyhteiskunnan toimijoita Venäjällä sekä legitimoida ennakoivaa voimankäyttöä maan rajojen ulkopuolella. Näin itseasiassa keskustelu 'hybridisodasta' on itsessään yksi vaikuttamisen väline, jonka kohteena pääosin on Venäjän kotimaan yleisö. Samanaikaisesti on hyvä muistaa, että myös viralliset toimijat, ml. Venäjän ulkoministeriö on hyödyntänyt samanlaista retoriikkaa (läntisten toimijoiden esittäminen kielteisessä valossa, puheet venäjävastaisuudesta), erityisesti Alexei

Navalнын Venäjälle paluun jälkeen. Uhkapuheesta on siis tullut entistä näkyvämpi osa venäläistä ulkopoliittista diskurssia. Uhkapuheella ('hybridisota Venäjää vastaan', 'Navalny lännen agentti') luodaan edellytyksiä viranomaisten koville vastatoimille Venäjällä sekä ylläpidetään tulkintaa Venäjästä piiritettyä linnakkeena. Uhkapuheen vaikutuksia Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan tulisi jatkossa tutkia erityisen tarkasti, jotta voimme entistä paremmin arvioida Venäjän strategisen toimintaympäristön muutosta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Käytetyt lähteet:

Paul, Christopher et. all. (2016) The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Why it might work and options to counter it. RAND, *perspectives*, URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>

Pynnöniemi, Katri & Minna Jokela (2020), Perceptions of hybrid war in Russia: Means, targets and objectives identified in the Russian debate, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol 33, Issue 6, DOI: 10.1080/09557571.2020.1787949

Thomas, Timothy (2020), Information weapons: Russia's Nonuclear Strategic Weapons of Choice, *The Cyber Defence Review*, Vol. 5, No.2 URL: <https://www.jstor.org/stable/26923527>.

Venäjän Kansallisen Turvallisuuden Strategia (2015). Hyväksytty presidentin käskyllä No. 683, 31.12.2015. URL: <https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html>.

Venäjän Ulkopoliitiikan Konsepti (2016). Hyväksytty presidentin käskyllä, 30.11.2016. URL: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248.